



# ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

## BO‘LAJAK DEFEKTOLOGLARDA PEDAGOGIK MAS’ULIYATNI SHAKLLANTIRISH BO‘YICHA O‘ZBEKISTON VA XORIJ TAJRIBASI

*Mirboboyeva N.*

*Qo‘qon davlat pedagogika instituti doktranti*

**Tayanch so‘zlar:** o‘quv jarayoni, pedagogik mas’uliyat, qiziqish, xorijiy tajriba, defektolog, tajriba, kasbiy faoliyat.

**Ключевые слова:** учебный процесс, педагогическая ответственность, интерес, зарубежный опыт, дефектолог, стаж, профессиональная деятельность.

**Key words:** educational process, pedagogical responsibility, interest, foreign experience, defectologist, experience, professional activity.

### **Резюме:**

Maqolaning asosiy g‘oyasi bo‘lajak defektologlarda pedagogik mas’uliyatni shakllantirish bo‘yicha O‘zbekiston va xorij tajribasini qiyoslash va tahlil qilishga bag‘ishlangan. Bo‘lajak defektologlarning pedagogik mas’uliyatini rivojlantirishning muhim yo‘llari, jumladan, amaliy mashg‘ulotlar, mustaqil ta‘lim va ilmiy-tadqiqot faoliyati masalalari ham muhokama qilinadi.

### **Резюме:**

Основная идея статьи посвящена сравнению и анализу опыта Узбекистана и зарубежья по формированию педагогической ответственности у будущих дефектологов. Обсуждаются также важные пути формирования педагогической ответственности будущих дефектологов, включая производственную практику, самостоятельное обучение и исследовательскую деятельность.

### **Summary:**

The main idea of the article is devoted to the comparison and analysis of the experience of Uzbekistan and abroad in the formation of pedagogical responsibility among future defectologists. Important ways of developing the pedagogical responsibility of future defectologists are also discussed, including practical training, independent study and research activities.

Jahonda inson omili va kapitali, qobiliyati va salohiyatidan innovatsiyalarni, raqamli boshqaruv tizimi va axborot kommunikatsiya vositalarini joriy qilish asosida samarali foydalanish keng tadbiiq etilayotgan bugungi kunda, pedagog kadrlar tayyorlashdagi muammolar inson kapitali sifatining o‘shishini susayishiga sabab bo‘lmoqda. Pedagogika oliygohi bitiruvchisi, nafaqat fuqarolarni bilimli qilib tayyorlash va mamlakat inson kapitalini shakllantirish, shu bilan birga



mavjud o'qituvchilik qadriyatlarini asrab-avaylash, rivojlantirish va keyingi avlodga uzatishda ham muhim bo'g'in hisoblanadi. Shu bilan birga ohirgi yillarda dunyoning qator mamlakatlarida (iqtisodiy taraqqiy etgan mamlakatlarda ham) ta'lim tizimining barcha bosqichlarida yuqori malakali pedagog kadrlar tanqisligi kuzatilmoqda. Respublikamizda ham kadrlar bo'shlig'ini to'ldirish, shu jumladan, umumta'lim maktablarida pedagog kadrlarga bo'lgan ehtiyojlarni qondirish obyektiv zarurat. Ushbu masalalarni hal qilish mexanizmlarini ilg'or xorijiy tajribalar asosida ishlab chiqish zarurati tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi va ushbu ishning tadqiqot mavzusi sifatida tanlanishiga asos bo'ldi.

O'zbekistonda bo'lajak defektologlarni tayyorlash tizimi universitetlarning pedagogika yo'nalishidagi fakultetlari tomonidan amalga oshiriladi. Bu fakultetlar defektologiya mutaxassislarini tayyorlash uchun maxsus dasturlarni taklif qiladi. Ushbu dasturlar defektologiyaning turli sohalarini o'z ichiga oladi, masalan, nutq nuqsonlari, eshitish nuqsonlari, ko'rish nuqsonlari, jismoniy nuqsonlar va boshqalar.

Bo'lajak defektologlar nazariy va amaliy mashg'ulotlar orqali pedagogik bilimlarni o'zlashtirishadi. Amaliy mashg'ulotlar maktabgacha ta'lim muassasalari, maxsus maktablar, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari va boshqa muassasalarida o'tkaziladi. Bundan tashqari, bo'lajak defektologlar defektologiya sohasida ilg'or tajribalarni o'rganish va malakalarini oshirish uchun xorijiy mamlakatlarga o'qishga yuboriladi.

Xorijiy mamlakatlarda bo'lajak defektologlarni tayyorlash tizimi O'zbekistondan farq qiladi. Ko'pgina rivojlangan mamlakatlarda defektologiya mutaxassislarini tayyorlash uchun ilg'or usullar qo'llaniladi. Masalan, AQShda bo'lajak defektologlar interaktiv o'quv dasturlari, stimulyatsiya o'yinlari, guruhli ishlar va boshqa zamonaviy o'quv usullari orqali o'qitiladi. Shuningdek, ular o'z kasblarini o'zlashtirish uchun klinik amaliyotlarda qatnashadilar, bu esa ularga real muhitda tajriba to'plash imkonini beradi.

Avstraliyada bo'lajak defektologlarning pedagogik ma'suliyatini shakllantirishga alohida e'tibor beriladi. Ushbu mamlakatda bo'lajak defektologlar o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini tushunish, ular bilan ishlashda xushmuomala va hurmatli munosabatda, o'quvchilarning ota-onalari bilan hamkorlik qilish va ularga qo'llab-quvvatlash ko'rsatishga o'rgatiladi.

O'zbekistondagi defektologlarni tayyorlash tizimi ancha rivojlangan, ammo xorijiy tajribalardan o'rganish mumkin bo'lgan ko'plab jihatlar mavjud:

- O'quv dasturlarini takomillashtirish
- Amaliy mashg'ulotlarni kuchaytirish
- Xorijiy universitetlar bilan hamkorlikni kengaytirish



Xorijiy mamlakatlarda defektologlarni tayyorlash tizimi zamonaviy o'quv usullariga asoslangan.

- Interaktiv o'quv dasturlari
- Stimulyatsiya o'yinlari
- Klinik amaliyotlar

O'zbekiston defektologlarini tayyorlash tizimini takomillashtirish uchun xorijiy tajribani o'rganish va uni o'z sharoitiga moslashtirish kerak.

Bo'lajak defektologlarning pedagogik ma'suliyatini shakllantirish o'quv jarayonida muhim ahamiyatga ega. Buning uchun quyidagi yo'llar qo'llanilishi mumkin:

Etik qoidalar - bo'lajak defektologlarni o'z kasblarining etik qoidalarini, o'quvchilarga nisbatan hurmatli va xushmuomala munosabatda bo'lishni, ularning shaxsiy ehtiyojlarini tushunishni o'rgatish zarur.

Mas'uliyatni anglash - bo'lajak defektologlarga ularning kasbiy faoliyatining jamiyat uchun ahamiyatini tushuntirish, o'quvchilarning hayotlariga ijobiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatlarini ochib berish zarur.

Amaliy mashg'ulotlar - bo'lajak defektologlarga o'quvchilar bilan ishlashning amaliy ko'nikmalarini shakllantirish, real muhitda tajriba to'plash imkonini berish muhim ahamiyatga ega.

Mustaqil ta'lim - bo'lajak defektologlarga o'zlarini rivojlantirish, yangi bilimlar o'rganish va o'z kasblarida ustunlik qilish uchun mustaqil ta'lim va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish zarur.

Amaliy mashg'ulotlar bo'lajak defektologlarning pedagogik ma'suliyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu mashg'ulotlar orqali ular o'quvchilar bilan ishlashda o'zlarining bilim va ko'nikmalarini qo'llash imkoniga ega bo'ladilar.

Amaliy mashg'ulotlar quyidagi bosqichlarda o'tkazilishi mumkin:

- ▶ O'quvchilar bilan tanishish va ularning shaxsiy ehtiyojlarini o'rganish.
- ▶ Turli ta'lim usullarini qo'llash va ularning samaradorligini baholash.
- ▶ O'quvchilarning ota-onalari bilan hamkorlik qilish va ularga qo'llab-quvvatlash ko'rsatish.
- ▶ O'z faoliyatini baholash va uni takomillashtirish uchun strategiyalar ishlab chiqish.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil qilishda quyidagi jihatlarga e'tibor berish kerak:

- ▶ Mashg'ulotlar o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlariga moslashtirilishi kerak.
- ▶ Bo'lajak defektologlarga amaliy mashg'ulotlarni o'tkazishda professional yordam ko'rsatilishi kerak.
- ▶ Mashg'ulotlar natijalari muntazam ravishda baholanib turishi kerak.



Bo'lajak defektologlarning pedagogik ma'suliyatini shakllantirishda mustaqil ta'lim va ilmiy-tadqiqot faoliyati ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu faoliyat ularga o'z kasblarini chuqurroq tushunishni, yangi bilim va ko'nikmalar o'rganishni va o'zlarini rivojlantirish imkonini beradi.

Bo'lajak defektologlar mustaqil ta'lim orqali maxsus pedagogika sohasidagi yangi adabiyotlarni o'qishi, konferensiya va seminarlarga qatnashishi, ilg'or tajribalarni o'rganishi va o'z kasblarini takomillashtirish bo'yicha boshqa faoliyatlarda qatnashishlari mumkin. Ilmiy-tadqiqot faoliyati orqali esa ular maxsus pedagogika sohasidagi muhim muammolarni o'rganish, ilmiy maqolalar va tadqiqotlar yozish imkoniga ega bo'ladilar.

Bo'lajak defektologlarni mustaqil ta'lim va ilmiy-tadqiqot faoliyatiga rag'batlantirish uchun universitetlar quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirishi mumkin:

- ▶ O'quvchilarga zamonaviy axborot texnologiyalari va resurslariga kirish imkoniyatini yaratish.
- ▶ Ilmiy-tadqiqot ishlariga qiziqishni kuchaytirish uchun ilmiy jurnallar, konferensiyalar va boshqa tadbirlarni tashkil qilish.
- ▶ Bo'lajak defektologlarga ilmiy rahbarlik ko'rsatish va ularning ilmiy ishlarini qo'llab-quvvatlash.

Bo'lajak defektologlarda pedagogik ma'suliyatini shakllantirish jamiyat uchun muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston va xorijiy tajribalar shuni ko'rsatadiki, bo'lajak defektologlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish va pedagogik ma'suliyatni shakllantirishga e'tibor qaratish zarur. O'quv dasturlarini zamonaviy o'quv usullari, klinik amaliyotlar, interaktiv dasturlar va simulyatsiya o'yinlari bilan boyitish, amaliy mashg'ulotlarni kuchaytirish va bo'lajak defektologlarga real muhitda tajriba to'plash imkonini berish, mustaqil ta'lim va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish va bo'lajak defektologlarga o'zlarini rivojlantirish va o'z kasblarida ustunlik qilish uchun zarur sharoitlarni yaratish, O'zbekiston va xorijiy universitetlar o'rtasida hamkorlikni kengaytirish va defektologiya sohasida ilg'or tajribalarni o'rganish zarur hisoblanadi.

#### Adabiyotlar:

1. Z.M.Rahmatova. Pedagogikada "Talabalar kasbiy motivatsiyasi" tushunchasining tahlili. "Science and Education" Scientific Journal Volume 1 Issue 4. 2020
2. Haydarov F., Abdukarimov X., Alimova F., Botirov B. Talabalarning o'quv motivlarini shakllantirish. T.:2009.
3. Turakulova Feruza Aminovna. Qualified practice and media education. Galaxy international interdisciplinary research journal (GIIRJ) Vol. 10, Issue 12, Dec. (2022), 1693 -1698
4. Feruza Aminovna Turakulova. Humanity pedagogy and technology of holistic approach. Galaxy international interdisciplinary research journal (GIIRJ) Vol. 10, Issue 12, Dec. (2022), 1699- 170
- 5.С.А.Антонова. Ответственность учителя. nsportal. ru